

Марчук Альона Ігорівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидат
юридичних наук, доцент*

МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ «ТЮРЕМНИХ ВІДПУСТОК» ЯК НЕОБХІДНОГО ЕЛЕМЕНТУ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Європейські країни, слідуючи Рекомендації Ради Європи R (82) 16 про тюремні відпустки, впроваджують у свою практику систему тюремних відпусток, враховуючи, що ці заходи сприяють ресоціалізації засуджених. У цій рекомендації йдеться про те, що надавати тюремну відпустку варто, по можливості, за медичними, освітніми, професійними, сімейними та іншим соціальним підставам. Ураховуватися для надання відпустки повинні слідуючи аспекти: тяжкість злочину, строк покарання, особисті якості, поведінка засудженого, ризик, який існує для суспільства, родинні зв'язки та соціальний стан засудженого, ціль відпустки, її тривалість та умови [1, С. 98]

Проаналізуємо, чи необхідність застосування системи тюремних відпусток в пенітенціарній системі України.

Впровадження системи тюремних відпусток буде зменшувати негативні наслідки такого покарання, як позбавлення волі. За роки незалежності в Україні питома вага засуджених до позбавлення волі в загальній структурі судимості залишається досить стабільною і складає близько 35%. Європейські країни застосовують до своїх громадян позбавлення волі досить обережно, справедливо зазначаючи, що в більшості випадків ізоляція не сприяє виправленню та ресоціалізації засудженого. Засудженим, що знаходяться в виправних колоніях мінімального рівня безпеки, ділянках соціальної реабілітації виправних колоній середнього рівня безпеки й виховних колоній

можуть бути дозволені короточасні виїзди за межі колонії на строк не більше семи днів, у зв'язку з винятковими обставинами: смерть або важка хвороба близького родича, стихійне лихо. Засудженим жінкам, що мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях дозволяється виїзд для розміщення дітей у родичів, опікунів, при дитячих будинках тривалістю не більше 10 днів. Український законодавець йде шляхом розширення умов та обставин для використання засудженими короточасних виїздів за межі колоній. Даний факт породжує безліч дискусій як науковців так і практичних співробітників пенітенціарної системи.

З одного боку, переваги, які система надання тюремних відпусток може запропонувати засудженому безпосередньо, його родині й суспільству в цілому, здаються очевидними. Однак існує значна різниця між існуванням важливості самої теорії відпустки та механізмом застосування її на практиці. Відзначимо, що дослідження позитивної значимості тюремних відпусток, які могли б спростовувати багато критичних зауважень, не були проведені ні в Україні, ні в країнах Європи.

За визначенням зарубіжних кримінологів заохочувальні відпустки ефективно стимулюють правослухняну поведінку засуджених, є суттєвим стимулом для переведення особи на більш пільгові, менш суворі умови відбування покарання. У свою чергу, позбавлення, відстрочка надання відпустки засудженому, який учинив правопорушення є досить суворим дисциплінарним впливом, ефективним заходом профілактики порушення режиму відбування покарання [2, С. 37].

Під час дослідження вдалося встановити, що практика застосування системи тюремних відпусток в дільницях соціальної реабілітації в Україні, на жаль, майже відсутня, не враховуючи поодинокі випадки надання засудженим короточасних виїздів за межі колоній. Проведене дослідження на базі виправних колоній в Одеській області свідчить про те, що у ЧВК-74 із 350 опитаних

засуджених близько 312 осіб не використовували право короткочасного виїзду за межі колонії та не заявляли про бажання його використовувати, 12 опитаним адміністрація відмовила в задоволенні цього права, 26 опитаних вказали на відсутність обставин, що передують використанню даного права. Однак на території вищезазначеної колонії розташований будинок дитини. Ця обставина, виходячи із закріпленого у законодавстві положення у п. 4 ст. 111 КВК, дозволяє саме засудженим жінкам, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях використовувати виїзд для розміщення дітей у родичів, опікунів, при дитячих будинках тривалістю не більше 10 днів.

Результати опитування виявилися серед засуджених, які відбувають покарання у ПВК-51 та ОВК-14 в Одеській області (чоловічі колонії середнього рівня безпеки). Більшість опитаних 480 чоловік із 600 вказали, що хотіли б використати це право, та не було обставин, які б дозволили їм реалізувати його. Зазначимо, що в ст. 111 КВК перелік виняткових особистісних обставин є вичерпним.

Зазначимо, що засуджений повинен бути психологічно готовим до реалізації тюремної відпустки, а адміністрація колонії повинна ретельно спостерігати за поведінкою засудженого, щоб оцінити ризики та одержати найдетальнішу його характеристику. Відомо, що позитивна поведінка засудженого може бути результатом симуляції, тому потрібно, насамперед, аналізувати його риси характеру. Саме характер, який формується під впливом життєвого досвіду та зумовлений суспільним життям людини, визначає життєву спрямованість особистості. Його аналізом повинні займатися психологи в УВП.

По-друге, важливе значення має ставлення пенітенціарного персоналу до надання тюремних відпусток засудженим. Нами було проведено анкетування співробітників виправних колоній в Одеській області. Отримані дані вказують на негативне ставлення персоналу до системи тюремних відпусток: 34 експерти із 60 зазначили, що ця система підриває значення ув'язнення, позбавляє його

превентивного впливу; 18 експертів допускають використання тюремної відпустки тільки при наявності виняткових обставин, вказаних у КВК; тільки 8 експертів розцінюють це правове явище як засіб, що буде сприяти ресоціалізації засуджених. Тому необхідно, щоб співробітники були інформовані про цілі впровадження системи тюремних відпусток та підтримували її.

Список використаної літератури:

1. Рекомендації Ради Європи R(82) 16 про тюремні відпустки [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_051
2. Бартол Курт. Психологія кримінального поведіння./ К. Бартол - СПб.:ПРАЙМ-Евროзнак, - С 21